

ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಮೌಖಿಕ ಕಥನ : ಒಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅವಲೋಕನ

ವೈಶಾಲ.ಜಿ.ಆರ್

ವೈಶಾಲ.ಜಿ.ಆರ್

ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು

ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ

ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು

ಭಟ್ಕಳ-581320

ಮೌಖಿಕ ಕಥನವು ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಕಥೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ, ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ, ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕಥನಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬರವಣಿಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಒಂದಿರುವುದನ್ನು ಮೌಖಿಕ ಕಥನವೆನ್ನಬಹುದು. ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿರುವಂಥ ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಮೌಖಿಕ ಕಥನವೂ ಕೂಡ ಒಂದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನೆಲೆಯು - ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಈ ಮುಂದಿನಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಕಮಲಶಿಲೆ ಎಂಬುದು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಂದಾಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸ್ಥಳವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಸರಿಸುಮಾರು 35 ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಸಹ್ಯ ಪರ್ವತದ (ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ) ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಖರರಟ್ಟರೆಂಬ ದೈತ್ಯರ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪಾತಾಳದಿಂದ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಧಿದೇವತೆಯಾಗಿರುವಂಥ ಶ್ರೀ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿಯು ಕುಬ್ಜಾ ನದಿ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ ಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿ ಮಹಾಕಾಳ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಮಹಾಸರಸ್ವತಿ ತ್ರಿಶಕ್ತಿಗಳು ಐಕ್ಯವಾಗಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿವಾರದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಅಂಗಮ್ಮ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಿಯ

ಮೂಲಸ್ಥಾನವು ಸಮೀಪದಲ್ಲರುವಂಥ ಸುಪಾರ್ಶ್ವ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕಮಲಶಿಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣವೆಂದರೆ; ಇಲ್ಲರುವ ಶ್ರೀ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಅಂಗವು ಕಮಲದ ಹೂವಿನಂತೆ ನುಣುಪಾಗಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಲೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ರೂಢಿಯಲ್ಲ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಯೂ ಕೂಡ ಈ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರವು ತನ್ನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನೋಟದ ಹೊರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೌಖಿಕ ಕಥನದ ಒಳನೋಟದ ಅವಲೋಕನ

ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಶ್ರೀ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಇರುವಂಥ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಮರಗಿಡ ಪೊದೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿ ಸೀಗೆಯ ಕಾಡಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆಯೇ, ಅಲ್ಲೇ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಉಪ್ಪಾಲ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಬದನೂರಿನ ತುಂಡರಸನಾಗಿದ್ದನು. ಈತನ ಮನೆಯಲ್ಲ ಹಾಲನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಂಥ ಒಂದು ಹಸು ಪ್ರತಿಸಿತ್ಯವು ಈ ಕಾಡಿನೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ಮತ್ತೇ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಹಸು ಹಾಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಇದರಿಂದ ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡ ಈ ಉಪ್ಪಾಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಈ ಹಸುವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಅದು ನಡೆದ ದಾರಿಯಲ್ಲ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನಂತೆ, ಆ ಸೀಗೆ ಕಾಡಿನ ಹೊಳೆಯ ಕುದ್ರಿನಲ್ಲ (ಬದಿಯಲ್ಲ) ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಬೋಗಿ ಮರದ ಪಕ್ಕವಿರುವ ಹುತ್ತದ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಹಾಲು ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ಹಸುವನ್ನು ಕಂಡನು. ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡ ಅವನು ಆ ಹುತ್ತವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ, ನುಣುಪಾದ ಅಂಗವೊಂದು ಕಾಣಿಸಿತು, ಅಂಗರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗನೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ತದನಂತರದಲ್ಲ ದೇವಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪೂಜಿಸತೊಡಗಿದ್ದನು. ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗನಾದ್ದರಿಂದ ತೊಡಗು ಬಲ (ಡಮರು ಸೇವೆ) ಆರಾಧನೆಯು ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತು ಎಂಬ ಈ ನೆಲದಲ್ಲ ಒಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಅಂಗದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಬೋಗಿ ಮರವನ್ನು ಕಡಿದು ಭೇರಿಯನ್ನಾಗಿಸಿ ಬಳಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರಂತೆ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲ ಉಪ್ಪಾಲ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಉಪ್ಪಾಲ ಬೆಟ್ಟ (ಬೆಟ್ಟ) ಎಂದು ಕರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತಂತೆ. ಆದರೆ, ಬರುಬರುತ್ತಾ ಕಾಲಕಳೆದಂತೆ, ಅದು ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಬೆಟ್ಟ ಆಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ¹. ಕೆಲವು ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅರ್ಚಕರಿಗೆ ಒಂದು ದಿನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗನಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಎಂದು ಅರ್ಚಿಸು² ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಆಗುತ್ತದಂತೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಮೊದಲೊಂದು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಶ್ರೀ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗನೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ತೊಡಗು ಬಲ ಅಥವಾ ಡಮರು ಸೇವೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಅಮ್ಮನವರಿಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ ರಥೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಗದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲ

ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡಿದರು, ಆದರೂ ಕೂಡ ಮೂಲ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿದಿನ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮುಖವಾಡದ ಕಿವಿಯಿಲ್ಲ ನಾಗ ಕುಂಡಲವು, ಹಣೆಯಿಲ್ಲ ವಿಭೂತಿಯು, ಮೀನೆ ಹಾಗೂ ತೃತೀಯ ನೇತ್ರವು ಇದೆ.³ ಇದರಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗವೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಕುರುಹು ನಮಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲೆಯೂ ಕೂಡ ಅದೇ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. “ದ್ವಾಪರ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಪುರಾಣ ಪ್ರಕಾರ ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದ ದೇವಾಲಯವಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಭೇರಿ ಗಾತ್ರದ ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಂಬಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವತಾರ ಪುರುಷರ ದೇವಾಲಯಗಳೇ ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಾಗ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮಾತೇನ⁴ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇಂದು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸುವ ದೊಡ್ಡ ಭೇರಿ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳು ಹಿಂದಿನದ್ದು ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭೇರಿ ಉಪ್ಪಾಲಯ ಕಾಲದ್ದು ಎನ್ನುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಭೋಗಿಮರ ಅತಿ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾದ ಮತ್ತು ತುಂಬ ವರುಷಗಳು ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವ ಮರವೆಂಬುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಈ ಭೇರಿಯು ಸುಮಾರು 200 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನದ್ದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪರಿಸರ ರಕ್ಷಣೆ ಅತಿ ಅಗತ್ಯ ಎಂಬುದು ಪರಿಸರ ತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮತ್ತು ಒತ್ತಾಯ. ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗನ್ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಕಮಲಶಿಲೆ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಂದೆ ಬಾರಿ ದೊಡ್ಡ ಕಾಡಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಬೆಳೆದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಪಕ್ಕ ಕುಬ್ಜಾ ನದಿ, 5 ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಾ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶವು ಫಲವತ್ತತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರಿಂದ ಜನವಸತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಬಂದು ಬರುಬರುತ್ತ ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿದು ತೋಟ ಗದ್ದೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರಬಹುದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ದೇವಾಲಯದ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ; ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಹಸುಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ತಂದು ಬಿಡುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪೋಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಸು ಕರುವನ್ನು ಹಾಕದಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಬರೀ ಗಂಡು ಕರುಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಹೆಣ್ಣು ಕರುವನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ದೇವರಿಗೆ ಬಿಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಹರಕೆ ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ ಹಸು ಕರು ಹಾಕಿದ ಅನಂತರ ಅಥವಾ ಅವರ ಹರಕೆಯಂತೆ ಹೆಣ್ಣು ಕರುವಾದರೆ ಆ ಕರುವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ, ದೇವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಕರುವಾದ್ದರಿಂದ ಉಚಿತವಾಗಿ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಕೊಡದೇ ಇದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮನೆಯವರೇ ಅದನ್ನು ಸಾಕಿ ಸಲಹಿ ಅದರ ಹಾಲು ತುಪ್ಪವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ತುಪ್ಪವನ್ನು ಅಮ್ಮನವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಅಮ್ಮನವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮನೆಯವರು ಹಾಲು ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲ ಕ್ಷೀರಾಭಿಷೇಕವೇ ವಿಶೇಷ ಸೇವೆ ಮತ್ತು ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ತುಪ್ಪವನ್ನು ತಂದು ದೀಪ ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದರೂ, ಜಾನುವಾರುಗಳೆಂದರೆ. ಶ್ರೀ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಿಗೆ ಅತಿ ಪ್ರೀತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಜನರು. ಮೌಖಿಕ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಸು ಅಂಗಕ್ಕೆ ಹಾಲು ಸುರಿಸುವುದನ್ನು ನಾವು ಕೇಳದೇವಷ್ಟೇ ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ದೇವರಿಗೆ ಹಸುವನ್ನು ಚಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಗಾಢವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರಬಹುದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಸು ಹುತ್ತದ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಹಾಲು ಸುರಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಳಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ರೀತಿಯ ಹೋಲಿಕೆಯ ಕಥೆ ಇದೆ. ಶ್ರೀ ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಾತ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಬರೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ ಎಂಬುದು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಶ್ರೀ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿಯ ಅಂಗೋದ್ಭವ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಸ್ವಾಮಿಯ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೌರಾಣಿಕವಾಗಿ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಮಹಾತ್ಮೆ ಸಮಕಾಲೀನವಾದದ್ದು ಎನ್ನಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಸು ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಹಾಲು ಸುರಿಸುವ ಕಥೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇಂದಿಗೂ ಗೋವನ್ನು ನಾವು ಪೂಜಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆಯಷ್ಟೇ. 33 ಕೋಟಿ ದೇವತೆಗಳು ಗೋವಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ದೃಢವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಿಯರಲ್ಲಿದೆ. ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಪೌರಾಣಿಕವಾಗಿ ನಾವು ನಂಬಲೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಂಗವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಗವಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಅಂಗ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡದ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಬರೆದಿದೆ.

“ಮೆರೆವ ಅಂಗದಿ ಶೈವ-ವೈಷ್ಣವ

ರೆರಕದಲ ಬ್ರಹ್ಮನನು ಕೂಡಿದ

ಸ್ವುರುಶವಾಗಿಹ ಏಕಮೂರ್ತಿಯ ದೇವರನು ಕಂಡು

ಎರಗಿದರು ಬಹುವಿಧದಿ ಸ್ತೋತ್ರದಿ

ತರುಣಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಿಯು ರೈಕ್ಷನಿದಿರಲ

ಭರದಿ ಅಂಗಾಕಾರವಾದಳು ಕಂಡು ನಮಿಸಿದರು”⁵

ಅಂತೆಯೇ ಕಮಲಶಿಲೆ ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ

ಸೂತ ಉವಾಚ-

ಖರರಟ್ಟ ವಧಾರ್ಥಾಯ ಸರ್ವದೇವೈರಭಿಷ್ಣುತಾ ||

ಆವಿರ್ಭೂತಾ ಮಹಾದೇವೀ ಭಕ್ತಾನಾಮಿಷ್ಟದಾಯಿನೀ ||56||

ನಾಗತೀರ್ಥಸ್ಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಕುಬ್ಜಾಯಾ ವೈಭವಂ ದ್ವಿಜಾಃ

ಪುರಾವಸುಶ್ಚಕ್ರವರ್ತೀ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಂ ಕುಬ್ಜಾ ತಟಸ್ಥಿತಾಂ ||57||

(ಸೂತನು ಹೇಳಿದನು - ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯು ಖರರಟ್ಟರೆಂಬ ದೈತ್ಯರ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಭಕ್ತರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಮಹಾದೇವಿ ಕುಬ್ಜಾ ನಾಗತೀರ್ಥಗಳ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಾತಾಳದಿಂದ ಅಂಗರೂಪದಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದಳು)^೯.

18 ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೀರ್ಘವಾದದ್ದು ಸ್ವಂದ ಮಹಾಪುರಾಣ, ಸ್ವಂದ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ಕರ್ತೃವಿನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ 1750 ಇರಬಹುದೆಂದು ಸಂಪಾದಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮೌಖಿಕ ಕಥೆಗೂ, ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣದ ಬರವಣಿಗೆಗೂ, ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗನಲ್ಲಿ ಎನ್ನುವುದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗನೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಂಗಣ ಕವಿಯು ಕೆಳದಿನೃಪ ವಿಜಯದಲ್ಲ ಕೆಳದಿಯರಸರ ಎರಡನೆಯ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ ಪ್ರಭವ ವಿಭವ ಶುಕ್ಲ ಪ್ರಮೋದಾತ ಪ್ರಜೋತ್ತತಿ ಸಂವತ್ಸರಂಗಳೋಕ್ ಸೈನ್ಯ ಸಮೇತಂ ವೇಣುಪುರದಿಂ ತೆರಳ್ಳು ಕೊಲ್ಲೂರ್, ಕೋಲೇಶ್ವರ, ವಸುಪುರ, ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಕಮಲಶಿಲೆ ಕೆಳದಿ ಮುಂತಾದ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳ ನೈದಿ ತತ್ತದ್ದೇವತಾದರ್ಶನಗೈದು ಮಹಾಪೂಜೆ ಮುಂತಾದುಪಚಾರಂಗಳ ನೋಡ ನೋಡರ್ಚಿಸುತ್ತಮಲ್ಲಂ ತೆರಳ್ಳೈ ತಂದು ಮಂತ್ರ ರಾಜ ಪುರದ ರಥೋತ್ಸವ ಮುನಿಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಆಜ್ಞೆ 1754ರ ತನಕ ಇತ್ತು ಹಾಗಾಗಿ ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಅಲ್ಲಯತನಕ ಇವರ ಆಜ್ಞೆಯಲ್ಲೇ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನಂತರದಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ವೀರಮ್ಮಾಜಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕಮಲಶಿಲೆ ಅವರ ಆಜ್ಞೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ 1763ರ ಹೈದರಾಬಾದು ದಾಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಬದನೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವು ಅವನತಿಯನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕ ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಎಲ್ಲವು ಶಿವನ ದೇವಾಲಯಗಳೇ ಕೊಲ್ಲೂರಿನಲ್ಲಿ ತ್ರಯಂಬಕೇಶ್ವರ, ಕಮಲಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗನೇ ಇರಬೇಕು. ಉಳಿದವೆಲ್ಲ ಶಿವನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಎಂಬುದು ಸತ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂದಿಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೊಡ್ಲಾಡಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ (ಕಮಲಶಿಲೆಯ 7 ಮಾಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು) ತಾಮ್ರಶಾಸನ ಚಿನ್ನಮ್ಮಾಜಿಯು ಕೊಲ್ಲೂರಿನ ತ್ರಯಂಬಕೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಭೂ ದಾನದ ವಿವರಗಳನ್ನು

ಹಾಕಿಸಿದ್ದಾಳೆ⁷. ಕಮಲಶಿಲೆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೂ ಅವಳೇ ಭೂ ದಾನವನ್ನು ನೀಡಿರಬಹುದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆಕೆ ಅಧಮ್ಯ ಶಿವಭಕ್ತಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು ಹಾಗೂ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೊನ್ನೇ ಕಂಬಳ ಅರಸರು ಕೂಡ ಶಿವನ ಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲ ಮೊದಲೇ ಆಚ್ಚಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ದತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಅಮ್ಮನವರು ಆಭರಣದ ಮೇಲೆ ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವೀರಮ್ಮಾಜಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಥವಾ ನಂತರದಲ್ಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಎಂದು ಬದಲಾವಣೆ ಆಗಿರಬಹುದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ ಆದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಉಪ್ಪಾಲಯ ಕಥೆ 1530 ರ ಈಚೆಗೆ ನಡೆದ ಘಟನೆ ಇರಬೇಕು ಅಥವಾ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ನಾಯಕನ ಆಚ್ಚಕೆಯ ಕಾಲ ಮತ್ತು ನಂತರದ ಕಾಲವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲ ಆ ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣದ ಯಾವ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲೂ ಉಪ್ಪಾಲಯ ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅಚ್ಚರಿ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬ ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಉಪ್ಪಾಲ ಬೆಟ್ಟ ಅಥವಾ ಉಪ್ಪು ನೀರಿನ ಬೆಟ್ಟ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರದಲ್ಲ ವಾಸಮಾಡುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಾಲ ಎನ್ನುವ ರೀತಿಯ ಹೆಸರುಗಳು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತರೆ ಜನಾಂಗದಲ್ಲ ಅಪ್ಪು ನಾಯ್ಕ, ಕುಪ್ಪು ನಾಯ್ಕ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ವೀರಶೈವರಾದ ಕೆಳದಿ ಅರಸರಿಗೆ ದಿನನಿತ್ಯವೂ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಮಲಶಿಲೆಯಿಂದ ದೇವಿಯ (ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗನ) ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಬದನೂರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣ ಭಟ್ಟರ ಅಂದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ದೇವಸ್ಥಾನದ ರುದ್ರ ಉಪಾದಿವಂತರಾದ ನಾಗಭೂಷಣ ಭಟ್ಟರ ಮನೆತನದವರು ತಲುಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ತಲುಪಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಊಟವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ, ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿರುವ ಮಲ್ಲಗೆ ಹೂಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟ ಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಸಮೀಪ ಮಲ್ಲಗೆವನ (ಜಾಜಿವನ) ಇತ್ತಂತೆ. ಇಂದು ಕಮಲಶಿಲೆ ಹತ್ತಿರದ ಎಲ್ಲ ಊರಿನಲ್ಲ ಮಂಗಳೂರು ಮಲ್ಲಗೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದಂತು ನಿಜ. ಇಂದು ನಗರ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಬದನೂರಿನಲ್ಲ ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲ ಸಿಗುವಂತಹ ಪರಿಮಳದ ಮಲ್ಲಗೆ ನಗರದಲ್ಲ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಮಲಶಿಲೆಯಿಂದ ಒಳ ರಸ್ತೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ದಾಟಿ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಾದರೆ ಸುಮಾರು 19.2 ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ಆಗಬಹುದು.⁸ ಕಮಲಶಿಲೆ-ಗೋಕೇಕೆರೆ-ಬರೆಗುಂಡಿ-ಕಮ್ಮರಪಾಲು-ದೇವರಬಾಳು-ಕುಡಿನಗುಂಡಿ ಕೆರೆ (ಸರೋವರ)-ನಾಗನಕಲ್ಲು ಬರೆ, ಚಕ್ರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ನಗರವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಮಾರು 30-32 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಸಮೀಪದ ಹಳ್ಳಿಹೊಳೆ ಊರಿನ ಒಂದು ಗುಂಪು ಈ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದರಂತೆ

ಕಮಲಶಿಲೆಯಿಂದ ಬದನೂರು ತಲುಪಲು ಹತ್ತಿರದ ದಾರಿ ಇದಾಗಿದೆ, 50-60 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಗರ ಸೀಮೆಯಿಂದ ಈ ದಾರಿಯ ಮೂಲಕ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಇದು ಕ್ಷೇತ್ರಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭ ನಗರ ಸೀಮೆಯಿಂದ (ಬದನೂರು) ದೇವರಿಗೆ ರಥ ಕಾಣಿಕೆ, ಪಡಿಯಕ್ಕಿ ವರಾಡ (ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಂದ ಪಡೆಯುವ ವಂತಿಕೆ) ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೀರಶೈವರಾದ ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ದಿನನಿತ್ಯವೂ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲ.

ಕೆಳದಿ ವಂಶಸ್ಥರು ಶಿವನ ಆರಾಧಕರಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗ ದೇವರಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಂದ ಸಾಬೀತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿಷೇಕದ ಧಾರಾ ಬಟ್ಟಲನಲ್ಲ ಕಮಲಶಿಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗ ದೇವರಿಗೆ ಬದನೂರು ಅಣ್ಣಾಜೀ ಬಂಕಪ್ಪನ ಸೇವೆ^೦ ಕೆಲವು ಆಭರಣಗಳ ಮೇಲೆ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ನಾಯಕ, ವೀರಮ್ಮಾಜಿ ಮತ್ತು ಸದಾಶಿವನಾಯಕ ಎಂದು ಬರೆದಿತ್ತು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಜವೆಷ್ಟೋ ಆದರೆ ಅದು ಇಂದು ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸದಾಶಿವ ನಾಯಕ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದರೆ ಅವನ ಆಳ್ವಿಕೆ 1530-66 ವರೆಗೆ ಇತ್ತಲ್ಲವೇ 1563ರಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ ನಾಯಕರು ಈ (ಶಂಕರನಾರಾಯಣ) ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡ. ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲ ಹೊನ್ನೆ ಕಂಬಳ ಅರಸರು 1563-1608 ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡಿದರೆ? ಅದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ 1608ರಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ನಾಯಕ ಮೋಸದಿಂದ ಹೊಸಂಗಡಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ಯಾವ ಹಳೆಯ ದ್ವೇಷವಿರುವುದು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಸಂಗಡಿಯು ಕಮಲಶಿಲೆಯ 7 ಮಾಗಣಿಯಲ್ಲೊಂದು ಆದ್ದರಿಂದ ಸದಾಶಿವ ನಾಯಕ ಅಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಕಮಲಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. 'ಈ ಹಿಂದೆ ಇಕ್ಕೇರಿ ಕೆಳದಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಹಾರಾಜರು ಶ್ರೀ ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ದೇವರ ಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದು ದೇವರಿಗೆ ಒಡವೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈಗಿರುವ ಭೋಗ ಮಂಟಪ ಬೆಳ್ಳಿ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿ ಕಾಲು ದೀಪಗಳು ಮುಂತಾದ ಒಡವೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೆಳದಿ ಸೋಮಶೇಖರ ರಾಯರ ಭಕ್ತಿ^೧ ಎಂದಿದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶಂಕರನಾರಾಯಣವು ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಮಲಶಿಲೆ ಯಿಂದ ಸುಮಾರು 15 ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸೋಮಶೇಖರ ರಾಯರ ಅಂದರೆ ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವನ ಕಾಲ 1664-72. ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ನಡೆದುಕೊಂಡಂತೆ, ಕಮಲಶಿಲೆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೂ ಅವರು ನಡೆದುಕೊಂಡಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯ. ವೀರಶೈವರಾದ ಕೆಳದಿ ನಾಯಕರು ಶಿವನ ನಾನಾ ರೂಪವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಆದ್ದರಿಂದ ಕಮಲಶಿಲೆಯ ದೇವರು ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗ ಎಂದು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ನಂತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಎಂದು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಳು. ಅರ್ಚಕರಿಗೆ ಕನಸು

ಚಿರವಿವರಣೆ ಕ್ರಿ.ಶ 1763ರ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿರಬಹುದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗ ಎಂದು ಅರ್ಚಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಲಿಂಗವು ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಚಿದನೂರಿನ ತುಂಡರಸ ಉಪಾಧಿ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅವನು ಕೆಳದಿ ವಂಶಸ್ಥರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. 1763ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಳ ಚಿದನೂರು ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉಪಾಧಿಯ ಕಾಲ 1530ರಿಂದ 1608ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸದಾಶಿವ ನಾಯಕ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ನಾಯಕ ಮುಂತಾದ ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಹೆಸರು ಆಭರಣಗಳ ಮೇಲೆ ಇತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಅಣ್ಣಾಜಿ ಬಂಕಪ್ಪ ನಾಯಕ ಎಂಬ ಯಾವ ಅರಸನು ಚಿದನೂರಿನಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಚಿದನೂರಿನ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೀಮಂತ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದೇನೋ ಅಥವಾ ಬಸವಪ್ಪ ನಾಯಕನೇ ಇದ್ದಿರಬಹುದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಕಂಚಿನ ಜಾಗಟಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಪ್ಪ ನಾಯಕ ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಂತೆ, ಅದು ಒಡೆದು ಹೋಗಿದ್ದರಿಂದ, ಒಡೆದ ಜಾಗಟಿ ಬಾರಿಸಬಾರದು ಎಂಬ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು ಎಂದು ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಸುತ್ತಿನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತಿದ್ದೇವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗ ಎಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಡಮರು ಸೇವೆ ಅಥವಾ ತೊಡಗು ಬಲ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು, ಅದು ಇಂದಿಗೂ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಕಮಲಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹಿಂದೆ ಮಹತೋಭಾರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲ ಒಂದೊಂದು ಡಮರು ಮೇಳವು ಇರುತ್ತಿತ್ತಂತೆ, ಒಟ್ಟು 32 ಡಮರು ಮೇಳಗಳು ತೆಂಕು (ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 16, ಬಡಗು (ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ) 16 ಇದ್ದಿತ್ತಂತೆ, ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಈಗ ಮೂರು ಡಮರು ಮೇಳಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿವೆ. ದೇವಾಲಯವು ಈಗ ಇರುವ ಶಿವನ ದೇವಾಲಯದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕುಬ್ಜಾ ನದಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ನಂತರದಲ್ಲ ಹೊಳೆಯಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಶಿವನಿಗಾಗಿ ಡಮರು ಸೇವೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದೇನೋ ಎನ್ನುವ ಸಂಶಯ ಕಾಡದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗೋಳಿಯಂಗಡಿ ವೈದ್ಯರು ಕಮಲಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಡಕ್ಕೆ ಬಲಯ ದಿವಸ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿ ತಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ತಿರುಗಾಟವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗನೆಂದೆ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಡಕ್ಕೆ ಬಲಯ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಡೆದು ಬಂದಿರಲೂ ಬಹುದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಶುಕ್ರವಾರ ಅಮ್ಮನವರವಾರ ಮತ್ತು ಅಮ್ಮನವರು ಪಾತಾಳದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ದಿವಸ ಆದ್ದರಿಂದ ಶುಕ್ರವಾರವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ದಿವಸ ಎಂದು ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ 7 ಮಾರ್ಗಣಿಯ (ಆಜ್ಜಿ, ಹಳ್ಳಿಹೊಳೆ,

ಎಡಮೋಗೆ, ಸಿದ್ದಾಪುರ, ಹೊಸಂಗಡಿ, ಕೊಡ್ಲಾಡಿ ಮತ್ತು ಕಮಲಶಿಲೆ ಗ್ರಾಮದವರು) ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ಶ್ರೀ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಬಂದು ಕುಂಕುಮಾರ್ಚನೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಾರ್ವತೃವಾಚ-

ಖರ ರಟ್ಟವಧಾರ್ಥಾಯ ಸಹ್ಯಪ್ರಾಂತೇ ಮನೋರಮೇ

ಶ್ರಾವಣೇ ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷಸ್ಯ ನವಮ್ಯಾಂ ಭೃಗುವಾಸರೇ || 11 ||

ಉದ್ಧತ್ಯ ಪಾತಾಲ ತಲಾತ್ ಅಂಗರೂಪೇಣ ಶೋಭಿತಾ ||¹²

(ಪಾರ್ವತಿಯು ಹೇಳಿದಳು - ಖರರಟ್ಟರೆಂಬ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ನಾನು ಮನೋಹರವಾದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲ ಶ್ರಾವಣಮಾಸದ ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷದ ನವಮಿ ತಿಥಿಯ ಶುಕ್ರವಾರದಲ್ಲ ||11|| ಪಾತಾಳ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಂಗ ರೂಪದಲ್ಲ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತೇನೆ).

ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ಶುಕ್ರವಾರದ ದಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೂ ಪಾರ್ವತಿಯು ಹೇಳಿರುವ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ಕರ್ತೃ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದ ಪುರಾಣವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದೇನೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವೈ.ಸಿ. ಭಾನುಮತಿಯವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡದಲ್ಲ ತಾನು ಶುಕ್ರವಾರ ದಿವಸದಂದು ಕಮಲಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತಾಳದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುವುದು ಕಾಣಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಕಮಲಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು, ಬ್ರಹ್ಮನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ರೈಕ್ಷ ಮಹಾಮುನಿಯ ಎದುರಲ್ಲಿ ಅಂಗಾಕಾರವಾದಳು ಎಂದಿದೆ. ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲ ಇಂದು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ದೇವರು ಶ್ರೀಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡದಿಂದ ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡದಲ್ಲ ರೈಕ್ಷನ ಎದಿರಲ್ಲಿ ಅಂಗಾಕಾರವಾದಳು ಎಂದಿದೆ ಹಾಗೂ ಇದು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಯ ಕಥೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡದ ರಚನೆಯ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ 1750 ರ ಕಾಲ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಅದರ ಸಂಪಾದಕರು, ಆದರೆ ವಿದ್ವಾನ್ ಕೆ ಎಸ್ ಸೀತಾರಾಮ್ ಭಟ್ಟರು 1976 ರಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿದ ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪುರಾಣದಿಂದ ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದೇನೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡವು 1750 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲ ರಚನೆ ಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಮಲಶಿಲೆಯ ಮೌಖಿಕ ಕಥನದಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮಅಂಗನೆಂದು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದು, ನಂತರದಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಎಂದಾಯಿತು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣದಲ್ಲಯೂ ಅಂತೆಯೇ ಇದೆ ಹಾಗೂ

ಇಂದು ಅಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿದಿವಸ ತೊಡಿಸುವ ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಖವಾಡ ಪುರುಷ ದೇವರ ಅಂದರೆ ಶಿವನ ಹೋಲಿಕೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗವೆಂದು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದು ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಂದ ಪುರಾಣದ ಭಾಗವಾದ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಎಂದಿದೆ, ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿ ತುಲನಾತ್ಮಕ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದಾಗ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಸತ್ಯವೆಂದರೆ: ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವು ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಗವು ಶ್ರೀ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಅಂಗವೇ ಆಗಿದೆ. ಕೆಳದಿ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗವೆಂದು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಅಷ್ಟೇ ದಿಟ. ಮೌಖಿಕ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉಪಾಖ್ಯಾಯಿಕೆ 1530ರ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಮಲಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಜನೂರಿನ ತುಂಡರನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಭೇರಿ ಉಪಾಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಕಾಲದ್ದೆಂದರೆ ನಂಬಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾವಿರಾರು ಕಡಿ ನಾವು ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಅಂಗವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಅಂಗವನ್ನು ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಮಲಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಅಂಗವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಹೀಗೆ, ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಮಲಶಿಲೆಯು ಇಂದೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾದಂಥ ಗತವೈಭವವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಎಕೆಂದರೆ, ಇದು ಒಂದು ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣವಾಗಿಯೂ ಚಾಲ್ತಿಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು, ಇದು ಒಂದು ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಹೋದರೆ, ಭಕ್ತರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳು ಈಡೇರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಳೀಯರಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಇರುವುದು ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ತಳಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೊನೆಯ ಟಿಪ್ಪಣಿ

1. ಕ್ಷೇತ್ರಾಧ್ಯಯನ ಡಾ. ಸತೀಶ್ ಹೊಳ್ಳೆ ಮಂಗಳೂರು (ಮೂಲತ ಕಮಲಶಿಲೆಯವರು) 2002
2. ಕಮಲಶಿಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಾತ್ಮೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೀದೇವಿ ಸುಪ್ರಭಾತ, ಭಜನೆಗಳು, ಲೇಖಕರು ಶ್ರೀ ಸುಳಗೋಡು ಸುಬ್ರಾಯ ಚಾತ್ರ-2001 ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ -14
3. ಅದೇ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ -14
4. ಅದೇ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ -15
5. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಖಂಡ - ಸಂಪಾದಕರು ವೈ.ಸಿ. ಭಾನುಮತಿ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ 1984: ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು ಡಾ.ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕ. ಮುದ್ರಣ ಶ್ರೀ ಮೀರಾ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಶಿವರಾಂ ಪೇಟೆ ಮೈಸೂರು-570001 ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ-305

6. ಕಮಲಶಿಲೆ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಾತ್ಮೆ - ಸಂಗ್ರಾಹಕರು ಕೆ ಎಸ್ ಸೀತಾರಾಮ ಭಟ್ಟ, ಪ್ರಕಾಶಕರು ಎಸ್ ಕೇಶವ ಚಾತ್ರ ಶೇಷಪ್ಪ ಚಾತ್ರ, ಮುದ್ರಕರು ವಿಜಯ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಕುಂದಾಪುರ-1976 ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ -24
7. ಕುಂದನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳು - ಡಾ. ಪಿ. ಎನ್ ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ ಮನೋರಮಾ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಮಂಗಳೂರು ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ 2007 ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ -42
8. ನಾಗಭೂಷಣ ಭಟ್ ಅಗ್ರಹಾರ ಕಮಲಶಿಲೆ 24.06.2020
9. ಧನಂಜಯ ಚಾತ್ರ ಕಲ್ಪಂಕ 24.06.2020
10. "ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣ" ಕಮಲಶಿಲೆ ಶ್ರೀಧರ ಅಡಿಗ-2010 ಮಲ್ನಾಡ್ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಸಿದ್ದಾಪುರ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ.15
11. ಶ್ರೀ ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಾತ್ಮೆ - ಆರನೇ ಮುದ್ರಣ 2016 - ಸೂರ್ಯ ಅಪ್ ಸೆಟ್ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಉಡುಪಿ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ-17
12. ಕಮಲಶಿಲೆ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಾತ್ಮೆ- ಸಂಗ್ರಾಹಕರು ಕೆ ಎಸ್ ಸೀತಾರಾಮ ಭಟ್ಟ, ಪ್ರಕಾಶಕರು ಎಸ್ ಕೇಶವ ಚಾತ್ರ ಶೇಷಪ್ಪ ಚಾತ್ರ, ಮುದ್ರಕರು ವಿಜಯ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಕುಂದಾಪುರ-1976 ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ -26